JURNAL

ПЕНТРȢ РЕSПÎNDIРЕА ШТIIНЦЕЛОР NАТȢРАЛЕ ШI ESАKТЕ,

în toate kлaseлe.

Pediџeatȣ

de

Пpofesop Doktop Iȣлiȣ Барaш.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

№ 41. (Aнȣл întîiȣ) Бȣkȣpeштĭ. Noemвpie 1, 1856.

Konpindepe: Аȣрȣлȣ шi kȣtimea sa aktȣaлъ пе пъmîntȣ. — Kimia шi вieaџa. — Komȣnikaџiȣnĭ шtiinџifiчe miчĭ.

Аȣрȣлȣ шi kъtimea sa aktȣaлъ пе пъmîntȣ.

Aptikoлȣлȣ II.

Аȣрȣлȣ este ȣнȣ metaлȣ kape se kapakterizъ прin фрȣmoasa sa koлoape галбенъ, прin greȣtatea sa speчifikъ чea mape (ȣнȣ kȣбȣ de аȣрȣ kîntъpeшte de 19 opĭ maĭ mȣлtȣ de kîtȣ ȣнȣ kȣбȣ de апъ), прin maлeaбiлitatea (întindepe прin бъtae kȣ чiokanȣ) sa foapte însemnatъ; пȣtemȣ sъ întindemȣ аȣрȣ întp'ȣнȣ gpadȣ foapte mape. S. e. e шtiȣtȣ kъ пȣtemȣ sъ întindemȣ прin бъtaea чiokanȣлȣĭ ȣнȣ галбенȣ întp'atîta, în kîtȣ sъ debie o foaie aшa de mape ka sъ поatъ akoпepi ȣнȣ kaлȣ împpeȣнъ kȣ kълъpeцȣлȣ sъȣ! Dap шi tenaчitatea аȣрȣлȣĭ e foapte mape, adikъ пъpцiлe sale sîntȣ foapte tapĭ лipite ȣna de aлta, în kîtȣ nȣ se pȣпe kȣpîndȣ. Aшa шtimȣ kъ ȣнȣ fipȣ de аȣpȣ d'o gposime de a zeчea пapte a ȣнȣĭ џoлȣ, поate sъ џie o greȣtate de 500 de лitpe fъpъ sъ se pȣпъ. Dap dȣpitatea (tъpimea) аȣpȣлȣĭ e mikъ, kъчĭ аȣpȣлȣ e metaлȣлȣ чeлȣ maĭ moaлe, de aчeea obiekteлe fъkȣte de аȣpȣ (s. e. opoлoџiĭ, base шi ч. л. t.) nȣ sîntȣ niчĭ o datъ fъkȣte d'аȣpȣ kȣpatȣ, чi de аȣpȣ amestekatȣ kȣ apџintȣ saȣ kȣ apamъ întp'o пpoпopџiȣne determinatъ în fie-kape џapъ прin deosebite лeџĭ. Niчĭ ȣнȣлȣ dintpe aчidii minepaлĭ nȣ поate sъ disoлbe (tonea-

skъ) aȣрȣлȣ̆, afaръ нȣmaї d'ȣнȣ̆ aчidȣ̆ kompȣsȣ̆ нȣmitȣ̆ апа регалъ (aqua regia) kape поate sъ топeaskъ aȣрȣлȣ̆. П'ачestȣ̆ прінчіпȣ̆ este вazatъ metoada d'a faче провъ daka вр'ȣнȣ̆ metaлȣ̆ kape seamънъ прin înfъцішapea sa din afaръ kȣ aȣрȣ̆, este întp'adeвъpȣ̆ aȣрȣ̆ saȣ̆ нȣ; adikъ пȣнemȣ̆ o вȣkatъ mikъ dintp'ачestȣ̆ metaлȣ̆ întp'ȣнȣ̆ вasȣ̆ de stikлъ ші торнъmȣ̆ пeste dînsȣлȣ̆ апъ tape (aчidȣ̆ nitpikȣ̆); dakъ metaлȣлȣ̆ aчesta se топeште akoло, нȣ e aȣрȣ̆, daka din kontpa, ръmîne neatakatȣ̆ ші netoпitȣ̆, atȣнчї штimȣ̆ kъ e aȣрȣ̆, къчї апа tape atakъ (топeште) toate челе-л-алte metaле afaръ de aȣрȣ̆. Însъ mepkȣрȣлȣ̆ (apцintȣ̆ вiȣ̆) ape o пропріetate kȣ totȣлȣ̆ kontpapie, къчї топeште aȣрȣ ші нȣ алte metaле. De aчeastъ kȣaлitate a mepkȣрȣлȣї se фолоseskȣ̆ съпъtopiї în пъmîntȣ̆ dȣпъ aȣрȣ̆ în Aȣstpaлia ші 'n Kaлiфopnia; къчї topnîndȣ̆ mepkȣрȣ̆ пe nisinȣлȣ̆ ȣnde se aфлъ diseminatȣ̆ пȣлвepe de aȣрȣ̆, mepkȣрȣлȣ̆ îлȣ̆ топeште, прin ȣрmape kъръцъ nisinȣлȣ̆ de челе maї miчї пъpтiчеле de aȣрȣ̆ kape skaпȣ̆ ла вedepe. Dȣпъ aчeastъ опepaцiȣne, съпъtopiї esпȣнȣ̆ aчestȣ̆ mepkȣрȣ̆ înkъpkatȣ̆ kȣ aȣрȣ̆ ла o kълdȣръ mape, mepkȣрȣлȣ̆ atȣнчї sъ eвапopeazъ (deвine aвopȣ̆) ші se faче neвъzȣtȣ̆, пe kîndȣ̆ aȣрȣлȣ̆ ръmîne neminkatȣ̆ în лokȣ̆. Aȣрȣлȣ̆ se топeште în fokȣ̆ нȣmaї ла o temпepatȣръ (kълdȣръ) foapte mape, пe kîndȣ̆ în fokȣлȣ̆ opdinapiȣ̆ нȣ se skimвъ ші нȣ se faче neвъzȣtȣ̆ (волatiлȣ̆). Елȣ̆ нȣ se рȣцineште niчї o datъ fie esпȣsȣ̆ ла aepȣ̆, fie în апъ. În пъmîntȣ̆ se гъseште maї totȣ̆ d'aȣнa kȣpatȣ̆ (natifȣ̆), dap kîte o datъ ші amestekatȣ̆ kȣ apamъ, kȣ fepȣ̆ ші kȣ apцintȣ̆; în aчestȣ̆ kazȣ̆ kолoapea sa нȣ e aчeea a aȣрȣлȣї kȣpatȣ̆. Fopma вȣkъцiлopȣ̆ de aȣрȣ̆ че se гъseskȣ̆ în пъmîntȣ̆, seamънъ opї kȣ kȣвї miчї, opї kȣ ръmȣpiле de apвopї, saȣ̆ kȣ fipe de пaie miчї, saȣ̆ kъ se гъseskȣ̆ în fopmъ de пȣлвepe saȣ̆ nisinȣ̆, maї kȣ seamъ în pîȣpiле пȣpтъtoape de aȣрȣ̆. Însъ kîte o datъ ȣniї din aчestї гpъȣнцї deвinȣ̆ mapї, пpiimeskȣ̆ ȣнȣ̆ волȣmȣ̆ însemnatȣ̆, ші atȣнчї fopmezȣ̆ mase sfepiчe mapї, нȣmite „pepites“ kape îmвoгъцeskȣ̆ пe aчeї kape ле гъseskȣ̆, къчї, daka ȣнȣ̆ съпъtopȣ̆ de aȣрȣ̆ ape noрочipe d'a гъsi ȣнȣ̆ asemenea волȣmȣ̆ de aȣрȣ̆ kȣpatȣ̆, atȣнчї kapiepa sa e fъkȣtъ; din sîpmanȣ̆ че epa, deвine îndatъ ȣнȣ̆ omȣ̆ вoгatȣ̆. S'a гъsitȣ̆ o datъ în Amepika o asemenea „pepite“ kape kîntъpea 50 kiлoгpame! Іаpȣ̆ пȣлвepea de aȣрȣ̆ în цeнepaлȣ̆ se вinde kîte 3400 фpaнчї kiлoгpamȣлȣ̆ (o oka aпpoaпe).

Aȣрȣлȣ̆ se гъseште în sînȣлȣ̆ пъmîntȣлȣї în tpeї feлȣpї de пoziцiȣнї (gisemente) saȣ̆ лokaлitъцї, adikъ: 1-iȣ̆ înkisȣ̆ întpe stînчiле soлide челе maї antiчe але koaжeї пъmîntȣлȣї; 2-лea se гъseште diseminatȣ̆ înkoaче înkoлo п'înȣ̆ гaлepiї (гaлepiї) пȣpтъtoape de алte metaле maї пȣцinȣ̆ noвiле; ші 3-лea esistъ пe sȣпpafaцa пъmîntȣлȣї în niште тъpîmȣpї нȣmite „Aлȣвiane“ saȣ̆ kъpate din алtъ пapte, пpekȣmȣ̆ ші în aпeле ȣнopȣ̆ pîȣpї kape kapȣ̆ пȣлвepe de aȣрȣ̆.

Sîntȣ̆ ȣнeле пъpцї але пъmîntȣлȣї kape sîntȣ̆ fepiчite къчї тъpîmȣлȣ̆ лopȣ̆ e плinȣ̆ de aȣрȣ̆; omȣлȣ̆ kaлkъ akoло kȣ пічioapeле пe aȣрȣ̆. Елȣ̆ вpîndȣ̆ a гъsi aȣрȣ̆ пȣpȣ̆, н'ape алtъ тpeвȣinцъ de kîtȣ̆ a adȣнa oape-kape kъtime de пъmîntȣ̆ de sȣв пічioapeле sале întp'ȣнȣ̆ koшȣ̆, sпaлъ вine aчestȣ̆ пъmîntȣ̆ ші atȣнчї de sine se deosiвeште aȣрȣ̆ пȣpȣ̆ ші stpълȣчitopȣ̆. Dap пpoвepвȣлȣ̆ kape ziче: „O fepiчipe нȣ вine sinгȣpъ, чї însoцitъ de алteле“ s'a adeвepitȣ̆ ші întp'aчeste лokȣpї пpiвiлiцiate але пъmîntȣлȣї пentpȣ вoгъцiea лopȣ̆, къчї Natȣpa нȣ нȣmaї kъ ле-a datȣ̆ aȣрȣ̆ întp'o mape aвȣndinцъ, чї aчestȣ̆ aȣрȣ̆ este akoло însoцitȣ̆ de Плatina (ȣнȣ̆ metaлȣ̆ aша de пpeцiosȣ̆ ka ші aȣрȣ), ші maї kȣ seamъ de diamanцї ші алte пetpe пpeцioase. Aша dap s. e. în Бpaziлia în distpiktȣлȣ̆ diamanцiлopȣ̆, de mȣлte opї se aфлъ întp'ȣнȣ̆ koшȣ̆ de пъmîntȣ̆ în mîna съпъtopȣлȣї diamanцї ші pȣвinї înkonжȣpaцї de вȣkъцї de aȣрȣ̆ ші de плatinъ, пape kъ kpeskȣ̆ akoло чepчeї de aȣрȣ̆ kȣ diamanцї гata în пъmîntȣ̆! Че цаpъ kȣpioasъ!

Aша dap гъsimȣ̆ în paпоptȣлȣ̆ aȣрȣлȣї o чipkȣmstanцъ kȣ totȣлȣ̆ пaptikȣлapъ, adikъ: în лokȣ̆ kъ челе-л-алte metaле se гъseskȣ̆ în adînчimea пъmîntȣлȣї în niште miniepe sȣвtepane fъkȣte dȣпъ apta miniepiлopȣ̆, din kon-

tpa aȣpълȣ se гъseште în aвodinцъ mape пe
sȣпpafaцa пъmîntȣлȣї, шi oamenii n'aȣ tpeвȣ-
inцъ de nічї o aptъ saȣ вp'o шtiinцъ d'a
'лȣ гъsi.

Пînъ лa deskoпepipea Amepічeї, Tpan-
sілвania epa цapa чea maї вoгatъ în aȣpȣ,
din kape se skoate шi akȣmȣ aȣpȣ пentpȣ 4
miліoane fiopini (10 miліoane fpanчї) пe anȣ;
aічї aȣpȣлȣ se гъseште în mizлokȣлȣ stînчi-
лopȣ soліde de Kȣapцȣ.

Kȣ deskoпepipea Amepічeї, s'a deskoпe-
pitȣ шi tpesaȣpe neaȣzite пînъ akȣmȣ de aȣpȣ.
Maї kȣ seamъ sȣdȣлȣ Amepічeї s'a apъtatȣ
ka o цapъ пліnъ de aȣpȣ, întpe kape Meksiko
шi Бpaziліa epaȣ чeлe maї вoгate пpoвinцiї.
Bestitъ este anekdota kъ, kîndȣ Isпanioліi лa-
komї de aȣpȣ, aȣ sȣвжȣгatȣ шi aȣ devastatȣ Mek-
siko, aпoї вpîndȣ sъ omoape шi пe шefȣлȣ
statȣлȣї Meksikanȣ; aчestȣ dȣпъ ȣpтъ шe-
zîndȣ în saлonȣлȣ sъȣ шi вьzîndȣ asasinii in-
tpîndȣ лa dînsȣлȣ, лe-a zisȣ: „dakъ 'mї dъ-
pȣiцi viaцa, eȣ mъ îndatopezȣ a ȣmплea a-
чestȣ saлonȣ kȣ aȣpȣ пînъ лa înълцimea kop-
пȣлȣї meȣ.“ Eї 'ї-aȣ fъгъdȣitȣ aчeasta. Ka-
цikȣлȣ (шefȣлȣ) s'a цinȣtȣ de вopвъ, aпoї шi
Isпanioліi s'aȣ цinȣtȣ, adikъ nȣ л'aȣ apsȣ de
viȣ, dȣпъ kȣmȣ epa oвічeiȣлȣ лopȣ, чi 'ї aȣ
tъiatȣ kaпȣлȣ, kъчї „epa пъгînȣ“ dȣпъ kȣmȣ
zічeaȣ aчeштї fanatічї.

Din Meksiko шi din Бpaziліa aȣ intpatȣ
în Eȣpoпa kъtimї imense de aȣpȣ, maї kȣ
seamъ în Isпania, fiindȣ kъ aчeste цъpї epaȣ
koлoniiлe saлe deпendente. Dap лȣkpȣ kȣ-
piosȣ, de лa deskoпepipea Amepічeї, adikъ
din momentȣлȣ kîndȣ kъtimї imense de aȣpȣ
шi de apцintȣ aȣ înчeпȣtȣ a intpa în Isпania
întp'ȣnȣ modȣ neпpeвъzȣtȣ, d'atȣnчї a înче-
пȣtȣ dekadenцa aчestȣї imпepiȣ kape maї na-
inte epa atîtȣ de пȣtepnikȣ шi de înfлopitȣ.
Kȣ dpentȣ kȣвîntȣ, ziчe Adamȣ Smitȣ, a-
чesta este apгȣmentȣлȣ чeлȣ maї fpȣmosȣ, kъ
aȣpȣлȣ шi apцintȣлȣ nȣ konstitȣe вoгъцia ȣ-
neї цъpї, чi fakȣлtatea eї пpodȣktivъ este sin-
гȣpȣлȣ isвopȣ aлȣ вoгъцieї saлe. Dap sъ pe-
venimȣ akȣmȣ лa kȣestiȣnea пpodȣkцiȣneї aȣ-
pȣлȣї.

Пînъ лa anȣлȣ 1830, Бpaziліa a pъmasȣ
цapa чea maї пpodȣktivъ de aȣpȣ, dȣпъ Бpa-
ziліa venea peпȣвліka Colombia (totȣ în Ame-
pika), dȣпъ dînsa Chili, aпoї Meksiko шi în
pangȣлȣ aлȣ чinчiлea Peru, kape пpodȣчea
пȣцinȣ aȣpȣ шi mȣлtȣ apцintȣ.

Dap de лa anȣлȣ 1830 пpodȣkцiȣnea aȣ-
pȣлȣї пe пъmîntȣ a intpatȣ întp'o eпokъ nȣoъ,
kъчї d'atȣnчї s'a deskoпepitȣ, ȣnȣлȣ dȣпъ aл-
tȣлȣ, tpeї цisemente de aȣpȣ; ȣnȣлȣ maї вo-
гatȣ de kîtȣ aлtȣлȣ шi fie-kape d'o вoгъцie
neaȣzitъ. Aчeste tpeї цъpї aȣpifepe nȣoъ se
afлъ nȣse пe tpeї kontinente aлe пъmîntȣлȣї,
adikъ: Siвepia în Asia, Kaлifopnia în Ame-
pika шi toatъ Aȣstpaлia.

Aȣpȣлȣ Siвepieї epa чeлȣ dintîiȣ kape
s'a deskoпepitȣ în aчeastъ eпokъ nȣoъ, maї
kȣ seamъ пe пoвîpnipea Opientaлъ (Asiatikъ)
a mȣnцiлopȣ Ȣpaлї, s'a гъsitȣ пъmîntȣлȣ пліnȣ
d'ȣnȣ nisinȣ aȣpifepȣ, d'o вoгъцie foapte ma-
pe. Aпoї пe kîndȣ чeлe-л-aлte цъpї aȣpifepe
kȣnoskȣte пînъ akȣmȣ, aȣ pъmasȣ staцionape
în пpodȣkцiȣnea лopȣ; în Siвepia din kontpa
пpodȣkцiȣnea aȣpȣлȣї s'a mъpitȣ în fie-kape
anȣ peгȣлatȣ de лa 1830 пînъ лa 1848, în
kîtȣ în aчestȣ anȣ s'a kîштiratȣ din пъmîn-
tȣлȣ Siвepieї 28 miї kiлoгpame (oka) de aȣpȣ,
kape avea o vaлoape de 95 miліoane de fpanчї,
adikъ Siвepia пpodȣчea în aчestȣ anȣ aȣpȣ
de пatpȣ opї de kîtȣ Бpaziліa пe anȣ, шi în-
kъ maї mȣлtȣ de kîtȣ пpodȣчea totȣ пъmîn-
tȣлȣ împpeȣnъ лa înчeпȣtȣлȣ aчestȣї sekoлȣ
(adikъ 24,000 kiлoгpame saȣ ȣnȣ metpȣ kȣвȣ
de aȣpȣ пe anȣ).

Anȣлȣ 1848 noteazъ iapȣ o eпokъ nȣoъ
пentpȣ пpodȣkцiȣnea aȣpȣлȣї пe пъmîntȣ;
kъчї atȣnчї s'a deskoпepitȣ вoгъцia пъmîntȣ-
лȣї aȣpifepȣ în Nȣoa-Kaлifopnie în distpiktȣлȣ
dintpe pîȣлȣ Sacramento шi San-Joaquim. Бo-
гъцia neaȣzitъ de aȣpȣ чe a apъtatȣ aчestȣ
пъmîntȣ a întpekȣtȣ toate mipakȣлeлe kape
s'aȣ aȣzitȣ în paпoptȣлȣ aчesta de лa Siвepia.
Kъчї nȣmaї în anȣлȣ 1851 s'a kîштiratȣ în
Kaлifopnia din пъmîntȣ 100,000 kiлoгpame
aȣpȣ (o vaлoape de 344 miліoane fpanчї!)
Sȣma aчestȣї aȣpȣ kîштiratȣ din пъmîntȣ în-
tp'ȣnȣ anȣ în Kaлifopnia epa de tpeї opї maї
mape de kîtȣ пpodȣkцiȣnea anȣaлъ a aȣpȣлȣї

în Sibepia, ши epa ekȣалъ kȣ a tpeï-zечеа napte a aȣpȣлȣï че s'a skosȣ din toatъ Амеpika în kȣpsȣ de 350 de anï, adikъ: de ла 1400 пînъ ла 1851! Ла anȣлȣ 1852 ачеastъ npodȣkцiȣne imensъ s'a mikшopatȣ în Kaлifopnia; însъ totȣ ажȣnцеа atȣnчï ла 300 miлioane fpanчï. S'a kaлkȣлatȣ kъ în kȣpsȣ de natpȣ anï, adikъ: de ла 1848 пînъ ла 1852, Kaлifopnia a npodȣsȣ aȣpȣ nentpȣ ȣna mie doъ sȣte doъ-zeчï ши natpȣ miлioane de fpanчï!

Sîntȣ înkpedinцatȣ kъ opï че лektopȣ kȣ atenцiȣne, a обсерватȣ kȣ mipape koinчidenцa ачеstopȣ епоче în istopia aȣpȣлȣï kȣ епочеле челе fataле în istopia oameniлopȣ, maï kȣ seamъ a Еȣpoпeniлopȣ. Аша s. e. ла anȣлȣ 1500 kîndȣ s'a deskoпepitȣ tpesaȣpеле de aȣpȣ în Амеpika, s'a întpodȣsȣ în Еȣpoпa împpeȣnъ kȣ aȣpȣлȣ Амеpikanȣ ши o natimъ ȣpîtъ Амеpikanъ. Ачеasta natimъ este kȣnoskȣtъ akȣmȣ maï de toцï oamenii kape tpъeskȣ „în лȣme,“ sȣbȣ nȣmipea de „natima лȣmeï.“ Dap ла anȣлȣ 1830 kȣ deskoпepipea pецiȣniлopȣ aȣpifepe în Sibepia, koinчidъ inвaziȣnea холерeï din Asia. Аша dap în anȣлȣ 1830, Asia ne-a dъpȣitȣ noъ Еȣpoпeniлopȣ, aȣpȣлȣ ши холеpa. Dap kȣ deskoпepipea imenseлopȣ цisemente aȣpifepe din Kaлifopnia, adikъ: în anȣлȣ 1848, koinчidъ iap inвanziȣnea a doa a холерeï, anoï sîntȣ ши mȣлte aлte istopii mapï ши miчï fataле nentpȣ ȣnii, вizape nentpȣ toцï kape toate s'aȣ întîmплatȣ în nȣmitȣлȣ anȣ 1848. Ачеï fiлosofï nentpȣ kape лȣmea este totȣ d'aȣna чеа maï nepfektъ, въzîndȣ ачеasta вopȣ ziче: Еatъ kъ Natȣpa kȣ o mînъ a пълmȣitȣ Еȣpoпenii în anii 1500, 1830 ши 1848, dap kȣ aлtъ mînъ 'ï-a mîngîiatȣ, ne kîndȣ fiлosofiï чеï maï pigȣpoшi kape în teopie (noate ши în npaktikъ) despeцȣeskȣ aȣpȣлȣ, вopȣ ziче: ne лîngъ aлte kaлamitъцi fiziче ши mopaле kape natȣpa a tpimisȣ aсȣnpa oameniлopȣ în nȣmiцii tpeï anï, a tpimisȣ aсȣnpa лopȣ ши diлȣвiȣлȣ aȣpȣлȣï. Kape dintp'ачешtia aȣ maï mȣлtъ dpentate? Ачеasta nȣ intpъ in kadpȣлȣ anaлiseï noastpe de akȣmȣ, de ачееа sъ ne întoapчемȣ ла istopia aȣpȣлȣï.

În anȣлȣ 1852 s'a deskoпepitȣ o nȣoъ цapъ aȣpifepъ; asta este Аȣstpaлia, adikъ în naptea Opientaлъ ши Mepidionaлъ a ачеstȣï kontinentȣ întpe opaшеле Sydney ши Port-Phillipp. Dȣnъ kȣmȣ se ziче, богъцia Аȣstpaлieï în aȣpȣ o sъ întpeakъ n'ачееа a Kaлifopnieï, dap opï kȣmȣ e sigȣpȣ kъ ачеastъ цapъ okȣnъ akȣmȣ ȣnȣ лokȣ în pangȣлȣ dintîiȣ aлȣ цepiлopȣ aȣpifepe ne пъmîntȣ, ne kîndȣ Бpaziлia kape a okȣnatȣ maï nainte pangȣлȣ челȣ dintîiȣ, akȣmȣ okȣnъ aбia pangȣлȣ aлȣ natpȣлеа.

Afapъ din nȣmiteле tpeï kontinente (Asia, Амеpika ши Аȣstpaлia), чеде-л-aлte dȣoъ (Еȣpoпa ши Afpika) nosedȣ пȣцinȣ aȣpȣ, Afpika însъ maï ape înkъ kîte-ва miniepe de aȣpȣ de oape-kape imnoptanцъ, ши se штie kъ kompepчiȣлȣ kȣ пȣлвеpea de aȣpȣ e întpецinȣtȣ de mȣлцi sekoлi în вestȣлȣ Afpiчеï de kъtpe Nepgpii de akoлo. Ваdoapea ачеstȣï aȣpȣ Afpikanȣ s'a stimatȣ пînъ ла 5 miлioane fpanчï. Dap în Еȣpoпa se гъseшte peлatiвȣ пȣцinȣ aȣpȣ în пъmîntȣ, adikъ чеva în Ȣngapia, Бanatȣ ши'n Tpansiлвania, ȣnde aȣpȣлȣ se гъseшte în miniepe de apцintȣ, ши în Freyburg în Saksonia, ȣnde iap sîntȣ ȣneле miniepe kape konpindȣ aȣpȣ. Maï totȣ aȣpȣлȣ че se skoate din пъmîntȣ în Еȣpoпa este пȣлвеpe saȣ nisinȣ aȣpifepȣ че se гъseшte în ȣneле pîȣpï Еȣpoпeне, adikъ în Fpanчia, Бȣkȣвina, Tpansiлвania ши Moлdaвia, ши kiapȣ ла noï în ȣneле distpikte sententpionaле aле цъpiï, ȣnde „Аȣpapii“ fopmezȣ o kлasъ de oamenï kȣnoskȣцi în totȣ timпȣлȣ ши kape se okȣnȣ kȣ sпълatȣлȣ nisinȣлȣï aȣpifepȣ че'лȣ гъseskȣ în pîȣpiле aȣpifepe.

Este înвedepatȣ kъ aчеste skimбъpï mapï în panoptȣлȣ npodȣkцiȣneï anȣaле aле aȣpȣлȣï, tpeбȣe sъ skimбe kȣ timпȣ ши ваdoapea sa цenepaлъ, maï kȣ seamъ în panoptȣ kȣ apцintȣлȣ, aȣpȣлȣ tpeбȣe sъ se eftineaskъ din че în че maï mȣлtȣ, saȣ kȣ aлte вopбe, apцintȣлȣ tpeбȣe sъ se skȣmneaskъ, ши noate kъ în Еȣpoпa panoptȣлȣ aȣpȣлȣï kъtpe apцintȣ ва ажȣнце ла npoпopцiȣnea de 1:9 kȣm este în Opientȣ (Жanonia) în лokȣ de 1:15 kȣmȣ epa пînъ akȣmȣ. Dap ши în panoptȣлȣ aktȣaлȣ de 1:15, se apatъ kъ aȣpȣлȣ este

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ȣnȣ metaлȣ релатівȣ maĭ eftinȣ, adikъ maĭ пȣцinȣ къȣtatȣ de kîtȣ арџintȣлȣ. Кȣĭ se ва пъреа aчeasta ȣnȣ парадoksȣ, съ'шĭ adȣkъ нȣmaĭ aminte къ, kiарȣ ла începȣтȣлȣ aчestȣĭ sekoлȣ, кътimea аȣрȣлȣĭ ш'а арџintȣлȣĭ, каре se afлa în mîĭniлe oameniлорȣ, ера еквалъ кȣ 1:52, adikъ аȣрȣлȣ ера de 52 орĭ maĭ рарȣ шĭ maĭ пȣцinȣ de kîtȣ арџintȣлȣ; кȣ toate aчestea, валоареа релатівъ а аȣрȣлȣĭ кътре арџintȣ ера нȣmaĭ прекȣmȣ 1:15, adikъ аȣрȣлȣ ера нȣmaĭ de 15 орĭ maĭ skȣmпȣ de kîtȣ арџintȣлȣ (ȣnȣ dрamȣ de аȣрȣ авеа o валоаре de 15 dрамȣрĭ de арџintȣ); ва съ zikъ dар къ аȣрȣлȣ, dȣпъ рaritatea sa de atȣnчĭ, în локȣ съ fie de 52 de орĭ maĭ skȣmпȣ de kîtȣ арџintȣлȣ, ера нȣmaĭ de 15 орĭ; de ȣnde провіне aчeasta? fiindȣ къ арџintȣлȣ este ȣnȣ metaлȣ maĭ folositорȣ oameniлорȣ de kîtȣ аȣрȣлȣ; din арџintȣ кȣратȣ se fakȣ felȣрimĭ de обiekte de арte шĭ de лȣksȣ, în локȣ къ din аȣрȣ кȣратȣ nimenea нȣ poate съ fakъ вр'ȣnȣ vasȣ saȣ вр'ȣnȣ алтȣ asemenea обiektȣ de лȣksȣ, de aчeea арџintȣлȣ a fostȣ totȣ d'aȣna maĭ мȣлтȣ къȣtatȣ de кътре oamenĭ, de kîtȣ аȣрȣлȣ шĭ o парте маре de арџintȣ че se kîштiгасе din пъмîntȣ, ера konsȣmatъ de кътре арџintарĭ пentрȣ skȣлe, adikъ: пentрȣ a konstitȣа ȣnȣ капiталȣ мортȣ шĭ neîntратȣ ka monedъ în чiркȣлацiȣnea комерчiȣлȣĭ, пе kîndȣ maĭ totȣ аȣрȣлȣ s'a întреȣȣinцatȣ пentрȣ fачереа monedeлорȣ; de aчeea monedeлe de аȣрȣ în локȣ d'a fi de 52 de орĭ maĭ раре, шĭ прin ȣрmаре maĭ skȣmпe de kîtȣ чeлe de арџintȣ, ераȣ нȣmaĭ de 15 орĭ maĭ skȣmпe.

Апоĭ kîndȣ пе adȣчemȣ aminte aчeea че amȣ esпȣsȣ în арtikoлȣлȣ 1-iȣ, adikъ: къ din zi în zi se dȣkȣ maĭ мȣлte кътimĭ de арџintȣ din Еȣропа în Asia, de ȣnde нȣ se maĭ întоркȣ, o съ înцeлеагъ fie-каре, че katastрофe марĭ în рапортȣлȣ лipseĭ арџintȣлȣĭ amerinцa комерчiȣлȣ viitорȣ алȣ Еȣропеĭ, шĭ înkъ dakъ stateлe Еȣропеĭ нȣ ворȣ лȣа мъсȣрiлe konвеnабiлe a împiedeka întр'ȣnȣ modȣ diрektȣ saȣ indiрektȣ aчeastъ esпортацiȣne estраордiнаръ a арџintȣлȣĭ din Еȣропа, atȣnчĭ ва ажȣнџe ȣnȣ timпȣ ȣnde ȣnȣ sfanцiгȣ ва devenі o рaritate, нȣ нȣmaĭ în mîna amплоiaцiлорȣ kîndȣ îшĭ приimeskȣ леafa лорȣ ka aкȣmȣ, чĭ în toate kaseлe пȣблiчe. Atȣnчĭ poate къ ва ажȣнџe o епоkъ în каре ȣnȣ sfanцiгȣ ва fi пъstратȣ în кабinetеле de кȣрiosiтъцĭ antiчe, întokmaĭ ka dinцiĭ animaлȣлȣĭ Мамȣтȣ antideлȣвianȣ, каре шĭ елȣ ера o datъ, iар акȣmȣ нȣ maĭ esistъ.

КIMIA ШI ВIEAЦA.

Артikoлȣлȣ II.

În артikoлȣлȣ 1-iȣ amȣ ворвitȣ чeва deспре нȣtрiцiȣnea animaлeлорȣ, тревȣe съ ворвim акȣmȣ maĭ пе ларгȣ deспре aчestȣ fenomenȣ џенераλȣ în регнȣлȣ animaлȣ.

Întр'adевъръ нȣ este în natȣръ ȣnȣ алтȣ fenomenȣ maĭ admiраbiлȣ шĭ maĭ џенераλȣ de kîtȣ aчesta în toatъ лȣmea органikъ; къчĭ нȣ нȣmaĭ animaлeлe, чĭ шĭ toate плantеле se нȣtреskȣ. Însъ sпре maĭ бȣнъ înцeлeџере, вomȣ ворвi de o kamȣ-datъ нȣmaĭ de нȣtрiреа animaлeлорȣ.

Kimia шĭ fisioлoџia modернъ aȣ ръвърsatȣ o лȣminъ маре asȣпра aчestȣĭ fenomenȣ neînцeлесȣ пînъ акȣmȣ. De kîndȣ esistȣ oamenĭ aȣ mînkatȣ пîĭne saȣ kарne, iарȣ нȣ пetре. Dар nimenĭ n'a штiȣtȣ de че нȣ poate omȣлȣ съ мъnîнче шĭ пetре? de че нȣmaĭ din пîĭne шĭ kарne se faче sînџe iар нȣ шĭ din пetре? кȣmȣ se faче în корпȣлȣ omȣлȣĭ din пîĭne, sînџe? шĭ de че корпȣлȣ omȣлȣĭ каре este în stаре a faче aчeastъ skimбаре маре, de че нȣ este елȣ în stаре a faче шĭ din пetре, sînџe? Kimia modернъ a esплikatȣ toate aчestea. O съ dъmȣ лektоriлорȣ noștri o mikъ idee de aчeste резȣлtate fрȣmoase aлe лȣкръриλорȣ vestitȣлȣĭ Kimistȣ *Liebig*.

Kimia органikъ, adikъ рамȣра aчesteĭ штiinцe каре se okȣпъ кȣ analisa fiinцeлорȣ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

органiче (планте шi animaле) а гъsitȣ къ, корпii tȣtȣлорȣ fiinцелорȣ органiче sîntȣ fъкȣцi нȣмаĭ de треĭ saȣ патрȣ елеменцi, adiкъ: din oksiцепȣ, idpoцепȣ, карбопȣ шi nitpoцепȣ; ачеstȣ dȣпъ ȣрmъ, алȣ патрȣлеа елементȣ este копрinsȣ маĭ кȣ seamъ în корпȣлȣ animaлелорȣ шi лipseшte маĭ ла toate плантеле. Dap ачешtĭ елеменцi нȣ esistȣ în форма лорȣ прimitiвъ în корпiĭ органiчĭ, къчĭ алtmintpелеа toate плантеле арȣ fi нȣмаĭ кърбȣнĭ amestекацi кȣ апъ (апа fiindȣ о комбiнацiȣне de oksiцепȣ кȣ idpoцепȣ), iap animaлеле n'арȣ fi алtȣ nimiкȣ de кîtȣ кърбȣнii amestекацi кȣ апъ шi аерȣ (къчĭ аерȣлȣ este о комбiнацiȣне de nitpoцепȣ кȣ oksiцепȣ, прin ȣрмаре întр'ȣнȣ кърбȣне бъгатȣ în апъ sъtȣратȣ de аерȣ, se афлъ împреȣнате кîte патрȣ елеменцii прimitiвĭ каре konstitȣе корпȣлȣ animaлȣ). Din контра ведемȣ къ нȣ е аша, ведемȣ къ animaлеле sîntȣ чева маĭ мȣлtȣ de кîtȣ нȣмаĭ кърбȣнĭ amestекацi кȣ апъ шi аерȣ. De че аша? Fiindȣ къ ачешtĭ елеменцi нȣ sîntȣ копрinшĭ în корпȣлȣ органiкȣ ка елеменцi simплi, чi ка niшtе комбiнацiȣнĭ органiче партiкȣларе пе каре Kimisti ле нȣmeskȣ *прiнчiпĭ mediaцi* аĭ корпiлор органiчĭ; ачеstĭ прiнчiпĭ sînt чеĭ ȣрмъторĭ: *албȣменȣ* saȣ албȣшȣ de oȣ каре se афлъ нȣ нȣмаĭ în oȣ, чi шi în toate пърцiле ȣнȣĭ корпȣ animaлȣ, ва înкъ шi 'n toate плантеле. Пе лîнгъ албȣменȣ esistъ în корпȣлȣ animaлȣ (iap нȣ вецеталȣ) ȣн алtȣ прiнчiп нȣмit *fiбрinȣ*. Fiбрinȣлȣ пȣтемȣ sъ'лȣ кîштiгъмȣ din sîнцеле animaлелорȣ în модȣлȣ ȣрмъторȣ. Kînd se слобоаde sîнцеле ȣнȣĭ animaлȣ (saȣ ȣнȣĭ omȣ) viȣ, sъ нȣ'л лъsъмȣ ка sъ se înкieцe, чi sъ'л ватемȣ кȣ о нȣia, пе ȣрмъ sъ'л върsъмȣ прintр'ȣнȣ fiлтрȣ (хîрtie de stpeкȣратȣ) шi тȣрnînd апъ песте dînsȣл, о sъ ведемȣ atȣнчĭ къ se sкȣрце din fiлтрȣ ȣнȣ fлȣidȣ рошȣ ка sîнцеле, апоĭ тȣрnînd мереȣ апъ, fлȣidȣлȣ stpiкȣрat ва deвeni маĭ албȣ пънъ кънd în sfîршitȣ se ва stpiкȣра ȣнȣ fлȣidȣ албȣ ка апа, atȣнчĭ sitîndȣне înъȣнtpȣл fiлтрȣлȣĭ вомȣ гъsi аколо ка niшtе тъецеĭ албĭ; asta este fiбрinȣлȣ skos din sînце. Ал треiлеа прiнчiпȣ mediatȣ че se афлъ în корпȣлȣ animaлелор este *kaseinȣлȣ*, adeкъ ȣнȣ прiнчiпȣ каре se афлъ în брînзъ, în лаптеле înкieратȣ шi în sънце. Прiнчiпȣлȣ ал патрȣлеа este *захарȣ* каре esistъ în корпȣлȣ плантелор ка шi ал animaлелор, asemenea шi прiнчiпȣл ал чiнчiлеа adiкъ *гръsimea*, каре esistъ ла animaле în формъ de ȣнtȣръ saȣ seȣ, dap ла вецетале în формъ de ȣнtȣ (s. е. ȣнtȣ de лемнȣ, ȣнtȣ de рапiцъ, de mirdале, de inȣ ш. ч. л.) Dap прiнчiпȣл алȣ шаселеа este *amiлопȣ* saȣ sкробеала; însъ ачеаsta esistъ нȣмаĭ ла планте маĭ кȣ seamъ ла челе нȣmite череале (грîȣ, sекаръ, орz, овъz, порȣмб ш. ч. л.) каре konstitȣъ маĭ кȣ seamъ матерiiле aлimentаре, вецетале, але попȣлiлор saȣ бȣкателе dȣпъ кîmпȣ. În корпȣлȣ animaлелор нȣ esistъ amiлопȣ.

Kimia органiкъ модернъ а fъкȣtȣ шi о алtъ deskoпeрiре frȣmoasъ каре тревȣе s'о шtimȣ spre а înцелеце нȣtрiреа fiinцелор органiче. Kimia а deskoпeрitȣ къ sînt în натȣръ niшtе корпi каре аȣ о identitate kimiкъ шi о neidentitate fiziкъ, adiкъ пентрȣ kimistȣ ачешtia sȣntȣ ȣнȣлȣ шi ачелашĭ лȣкрȣ, пе кîndȣ пентрȣ fiziкȣ sîntȣ лȣкрȣрĭ diверse. S. е. sкробеала шi zахарȣ sîntȣ негрешitȣ în okii tȣtȣлорȣ лȣкрȣрĭ foapte diверse, къчĭ sкробеала нȣ se topeшte în апъ, iap zахарȣ se topeшte, sкробеала нȣ este dȣлче шi zахарȣ е dȣлче, însъ kimistȣ deskonȣindȣ zахарȣлȣ шi sкробеала, гъseшte къ amindoĭ ачешtĭ корпi нȣ нȣмаĭ къ sînt компȣшĭ de ачеiашĭ елеменцi, шi kiap în ачелеашĭ пропорцiȣнĭ. Пентрȣ kimistȣ dap sкробеала шi zахарȣл sînt ȣнȣ singȣрȣ лȣкрȣ, dap пентрȣ fiziкȣ ка шi пентрȣ toatъ лȣmea sкробеала шi zахарȣлȣ sînt доъ лȣкрȣрĭ diверse. Kiap razda kasiĭ se опȣне претенцiȣнii kimistȣлȣĭ, zikînd: къ еа нiчĭ о datъ нȣ ва пȣне în kafea sкробеалъ în лoкȣ de zахарȣ, шi нȣ ва sпъла рȣфеле еĭ кȣ zахаръ în лoк de sкробеалъ. Dap шi kimistȣлȣ însȣшi веde къ ачешtĭ доĭ корпi аȣ калiтъцi fiziче кȣ totȣл diверse. Ел веde акȣм къ шtiinца лȣĭ este în konтраziчере кȣ fizika. Че sъ fakъ елȣ акȣмȣ? Iatъ че fаче елȣ, а inventatȣ ȣнȣ кȣвîntȣ кȣ каре ва sъ esплiче ачеаstъ konтраziчере; ачеstȣ кȣвîntȣ se нȣмешtе *Izomepie*. Kimistȣлȣ нȣмешtе sкробеала шi zаха-

BCU Cluj Central University Library Cluj

рълȣ̆ корпї isomepї, ші zіче къ natȣра а арътatȣ̆ їn ачештї корпї omniпȣtinца sa adмірабілъ, кѫчї прin ачеіашї елеменцї ші kiap їn ачелеашї пропорцїȣнї еа а штіȣтȣ̆ а продȣче diferiцї корпї нȣмаї прin modifikapea аранцементȣлȣї atomелор din kape ачештї корпї sїntȣ̆ kompнȣшї. Sъ нȣ'шї імаціне чінева къ вр'ȣнȣ̆ kimistȣ̆ а възȣtȣ̆ вр'о datъ ачесте аранціаменте modifikate, нічї de кȣм! їnsъ ачеастъ idee este о іпотезъ (їnkinȣіре) черȣтъ ka sъ не пȣтем esпліка ачеастъ kontpaziчере кȣріоасъ. Dap Kimistȣл нȣ нȣмаї къ а арътatȣ̆ къ skробеала ші zaхарȣлȣ̆ sїntȣ̆ ȣнȣ̆ фелȣ̆ de корпȣ̆ kimikȣ̆, чі ші кȣмȣ̆ sїntemȣ̆ їn stape a skimба їntp'aдевърȣ̆ skробеала їn zaхарȣ̆ кȣ toate кȣалітъціле sale черȣте, adikъ елȣ̆ а лȣатȣ̆ skpoбеалъ, а пȣѕ'о їn апъ kaldъ ші а tȣрnatȣ̆ песте dїnsa kїteва пікътȣрї de aчid sȣлfikȣ̆ (vitpiолȣ̆,) ші песте kїteва minȣte skробеала s'a skimбatȣ̆ їn zaхарȣ̆! Dap нȣ нȣмаї skробеала, чі ші sпȣма din гȣра ȣнȣї omȣ̆ saȣ̆ animaлȣ̆ skimбъ їndatъ skробеала їn zaхарȣ̆.

Tokmaї акȣм о sъ пȣtemȣ̆ їnцелеце fenomenȣл пȣtpipeї animaлiлор maї кȣ seamъ ачелор kape se пȣtpeskȣ̆ de вецетале ші kiap a omȣлȣї че тъnїnkъ пїїne. Kaлȣлȣ̆ s. e. kїnd ia їn гȣра sa opzȣ̆ saȣ̆ порȣмбȣ̆, ia o adeвъратъ skробеалъ, fiind къ toate чеpeaлeлe sїnt пліne de фъinъ, adikъ de skробеалъ, їnsъ, їndatъ че kaлȣлȣ̆ а тȣiatȣ̆ opzȣлȣ̆ кȣ sпȣма din гȣръ, atȣnчї din skробеала ачеаsta s'a фъкȣt zaхар; прin ȣрmape de ла гȣръ пїnъ ла stomak, opzȣл kaлȣлȣї s'a skimбat їn zaхар. Апої fiindȣ̆ къ zaхарȣл este sолȣбіл їn opї че флȣid, de ачееа se topeште їn флȣideле kape esistȣ̆ їn корпȣл ачестȣї animaлȣ̆, se amesteкъ кȣ sїнцеле лȣї ші їл пȣtpeskȣ̆, saȣ̆ челȣ̆ пȣцinȣ̆ її дъ кълдȣра sa intepiopъ черȣтъ пентрȣ manцinepea віецїї, їn локȣ̆ къ, daka opzȣлȣ̆ ар fi ръmasȣ̆ skробеалъ, kape este о matepie неsолȣбілъ їn флȣide, н'ар fi intpatȣ̆ їn чіркȣлаціȣнеа сънцелȣї ші н'ар fi пȣtȣtȣ̆ нȣтрі animaлȣлȣ̆. Кѫчї дȣпъ о регȣлъ ценераль kape esistъ їn natȣръ: нȣмаї matepiiле sолȣбіле potȣ̆ sъ intpe їn чіркȣлаціȣнеа сънцелȣї ȣнȣї animaлȣ̆, sпре ал пȣtpi saȣ̆ алȣ̆ omopї. Opї че отравъ, тъкар чеа maї віолентъ daka нȣ е sолȣбілъ їn корпȣ̆, трече нȣмаї прінтр'їnsȣл, ese кȣ eskpementeле ші нȣ поате sъ'ї fakъ нічї ȣнȣ̆ ръȣ̆. De ачееа s'a възȣtȣ̆ къ оаmenїї kape aȣ̆ їnгiцitȣ̆ бȣкъцї de арамъ saȣ̆ kpeiцapї, н'aȣ̆ пъцitȣ̆ nimikȣ̆, ші kpeiцapȣ а eшitȣ̆ кȣ eskpementeле, пе kїndȣ̆ алцїї kape aȣ̆ їnгiцitȣ̆ kъtimї мічї de koклеалъ (арамъ kombinatъ кȣ оцетȣ̆) s'aȣ̆ otpъвitȣ̆ ші aȣ̆ mȣpitȣ̆; ачеаsta провіне fiind къ арама metaлikъ нȣ е sолȣбілъ їn корпȣлȣ̆ nostpȣ пе kїnd koклеала е sолȣбілъ.

Totȣ̆ ачесте прочедȣрї se ȣрmezȣ̆ kїnd ȣнȣ̆ omȣ̆ тъnїnkъ пїїne, kaptofї saȣ̆ alte лȣкрȣрї фъinoase ші maї кȣ seamъ kїnd църанȣлȣ̆ тъnїnkъ тътълiга лȣї, кѫчї toate mїnkъpiле фъinoase skimбȣ̆ їn гȣра omȣлȣї прin sпȣма sa (saлiвȣ̆) skробеала лор їn zaхарȣ̆. De ачееа ведемȣ̆ о чіркȣmstanцъ intepesantъ къ, kїnd omȣл тъnїnkъ, saȣ̆ kiap kїndȣ̆ ape пoftъ de mїnkape, її віне mȣлтъ sпȣmъ їn гȣръ. Ачеаsta este о лȣкраре instinktiвъ а natȣpeї, kape а фъкȣt къ tokmaї atȣnчї se продȣче mȣлtȣ̆ saлiвȣ̆ (sпȣmъ) їn гȣра omȣлȣї saȣ̆ animaлȣлȣї, kїnd ape maї mȣлтъ тpeбȣinцъ de dїnsa, adikъ kїnd animaлȣлȣ̆ (saȣ̆ omȣ) тъnїnkъ лȣкрȣрї фъinoase ka sъ fie skimбate прin sпȣmъ їn zaхарȣ̆ sпре а'лȣ̆ пȣtea пȣtpi.

Акȣм am esплikatȣ̆ че девіне їn корпȣлȣ̆ nostpȣ пїїнеа kape о mїnkъmȣ̆. Їn aptikолȣлȣ̆ ȣрmътopȣ̆ вomȣ̆ esпліка че девіне kapнеа ші гръsimiле че mїnkъmȣ̆.

КОМȢNІКАЦІȢNЇ ШТІИNЦІFIЧЕ МІЧЇ.

Авемȣ̆ плъчере а рапорта astъzї о fantъ kape atinцe пе ȣнȣлȣ̆ din konfpaцiї nostpi чеї stimaцї. Sȣб-їnsemnatȣлȣ̆ їn кȣaлitatea sa de medikȣ̆, нȣ поаte алтȣ̆-фелȣ̆ de kїtȣ̆ se бȣкъръ а ведеа къ Европа чівілізatъ, kape пїnъ de ȣнъ-zi н'a врȣtȣ̆ sъ штіе нічї de esistenца църiї noastpe, акȣмȣ̆ ape intepesȣ̆ а ȣрmа ші прогреселе штіinцiфiче kape se fakȣ̆ ла noї, de ші kamȣ̆ їnчetȣ̆, dap totȣ̆ se fakȣ̆.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Faпta despre kape ворбітȣ̆ este чеа ȣрмъ-toape:

Газеta Sпitaлелорȣ̆ чівіле ші militape din Паpisȣ̆ din $^{6}/_{18}$ але kopenteĭ № 123, копріnde амъ-рȣnta pелаціȣне a D-лȣĭ Doktopȣ̆ N. Търпeskȣ de-spre doȣe операціȣнĭ че a фъkȣtȣ̆ D-лȣĭ aiчi în ka-пitaлъ, în лȣпiле trekȣte, ла kape a fostȣ̆ ші алцĭ medichĭ invitaцĭ; din aчeste операціȣнĭ, ȣна maĭ kȣ seamъ este din челе maĭ însemnate ші intepe-sante.

Aчeastъ операціȣне s'a фъkȣtȣ̆ ла ȣнȣ̆ копілȣ̆ mikȣ̆ пъskȣtȣ̆ kȣ апъ în kапȣ̆ (idpoчeфaлȣ̆, adikъ kȣ kапȣлȣ̆ foapte mape ші плінȣ̆ kȣ апъ).

Амъpȣntеле aчeсteĭ операціĭ intepesezȣ̆ нȣmaĭ пе oamenĭ de шtiinцъ, пpin ȣрmape ле trekȣ̆ kȣ teчepea, pomenindȣ̆ нȣмаĭ къ D. Doktopȣ̆ Търпе-skȣ, дȣпъ че a datȣ̆ чепȣ̆ капȣлȣĭ копілȣлȣĭ, ші 'ĭ a skosȣ̆ maĭ ла o oka de апъ în доȣъ pîndȣpĭ, a întpodȣsȣ̆ în пънтpȣлȣ̆ капȣлȣĭ o солȣціȣне de iodi-нъ, întp'o пpопopціȣне че a sokotitȣ̆ D-лȣĭ de kȣ-вiinцъ, inжektînd'o k'ȣнȣ̆ глistipȣ̆. Дȣп'aчeasta, ka-пȣлȣ̆ копілȣлȣĭ a începȣtȣ̆ a se mikшopa astȣ̆-фелȣ̆ în kîtȣ̆ дȣпъ 23 zile a benitȣ̆ maĭ ла мъpimea fipeaskъ дȣпъ мъсȣpapea фъkȣтъ kiapȣ̆ înaintea D-лорȣ̆ Dok-topĭ Apsaki ші Гȣsi protomedikȣлȣ̆. Peзȣлtatȣлȣ̆ a-чeсteĭ операціȣнĭ ла aчeastъ patimъ грозавъ ші netъmъdȣitъ a віецілорȣ̆ kopii, este ȣнȣлȣ̆ din челе maĭ порочіte; пentpȣ aчeasta газеtapȣлȣ̆ Фpanчезȣ̆ s'a гръбitȣ̆ de a пȣблikat'o în челе dintîiȣ̆ колоане але Foaeĭ сале ш'o kompapeazъ k'o алtъ asemenea операціȣне фъkȣтъ în Amepika sententpionaлъ, ші o гъсеште maĭ sȣпеpioapъ ші foapte bpednikъ, ka бъpбацiĭ de шtiinцъ s'o iea aminte.

D. Doktopȣ̆ Търпеskȣ ва maĭ пȣблika ші алte операціȣнĭ але сале, papĭ, фъkȣte aiчi; de astъ-datъ însъ, amȣ̆ sokotitȣ̆ de kȣвiinцъ, d'a пȣблika пpin жȣpпaлȣлȣ̆ nostpȣ пе чеа de maĭ sȣsȣ̆, spre onoa-pea Xipȣpгieĭ în пъмîntȣлȣ̆ nostpȣ.

Pedaktopȣлȣ̆.

Патpia поамелор noastpe. Maĭ toate поамеле kape sîntȣ̆ ашa de komȣне ла noĭ, ne-aȣ̆ benitȣ̆ din ніште kлime foapte депъptate, însъ kȣ timпȣ̆ s'aȣ̆ aklimaлisatȣ̆ ла noĭ. Черчетъpiле istopiчe фъkȣte în paпoptȣлȣ̆ patpieĭ поамелорȣ̆ noastpe, a datȣ̆ ȣрмъ-toapеле pесȣлtate:

Kaiseле aȣ̆ benitȣ̆ în Eȣpопа de ла Apmenia în timпȣлȣ̆ împъpatȣлȣĭ Aȣгȣstȣ̆. Din Italia aȣ̆ be-nitȣ̆ ла Provence (în Фpanчia) ші de akoло în toa-тъ Eȣpопа.

Чipeшеле челебpȣлȣ̆ Lucullus din Poma a a-dȣsȣ̆ aчeste поаме din opaшȣлȣ̆ *Cerasonte* în Pon-tus (Asia) ла Italia, ші дȣпъ opaшȣлȣ̆, patpia лор, ле-a datȣ̆ нȣмеле de Cerassus, de ȣnde пpoвine ші нȣмеле лорȣ̆ de чipeшe în лimba Pomînъ.

Гȣtsiле aȣ̆ fostȣ̆ kȣnoskȣte ші націȣнелорȣ̆ an-tiче kape ле-a нȣмitȣ̆ Cydonia, fiindȣ̆ къ patpia a-чeстȣĭ fpȣktȣ̆ e opaшȣлȣ̆ Cydonia în insȣла Creta. Aчestȣ̆ fpȣktȣ̆ epa konsakpatȣ̆ diвinitъцii Benȣsȣ̆. Kȣлtȣpa лȣĭ нȣ s'a ръспîndіtȣ̆ пpea мȣлtȣ̆, пpekȣмȣ̆ kȣлtȣpa челорȣ̆-л-алte fpȣkte, fiindȣ̆ къ ші голосȣлȣ̆ лȣĭ e foapte мъpцinitȣ̆.

Smokineле, patpia aчеsтopȣ̆ fpȣkte e Asia ші nopdȣлȣ̆ Afpiчeĭ, epaȣ̆ kȣnoskȣte ла Ispaeлiцĭ ші ла Eленĭ atȣнчĭ, kape ле-a kȣлtiвatȣ̆ мȣлtȣ̆, пȣteмȣ̆ ziче къ smokineле epaȣ̆ fpȣkteле лорȣ̆ челе maĭ ko-мȣне. Pomaniĭ aȣ̆ întpodȣsȣ̆ smokiniĭ ші în sȣdȣлȣ̆ Фpanчeĭ ȣnde peȣшеskȣ̆ foapte віне.

Smepa, ȣniĭ Бotanstĭ pretindȣ̆ къ aчeste поа-ме пpoвine din мȣnteле Ida, de aчeea o нȣмеskȣ̆ rubus idaeus.

Dȣziĭ, patpia aчеsтȣĭ apбopȣ̆ foapte пpeциosȣ̆ пentpȣ kȣлtȣpa мъtaseĭ, este Kina, de akoло a be-nitȣ̆ ла Neaпoлi ші ла insȣла Mopea în Eлada, ші de akoло ла noĭ. Dap ла fineле sekoлȣлȣĭ алȣ̆ 15-леа aȣ̆ intpodȣsȣ̆ kȣлtȣpa лорȣ̆ din Italia în Фpanчia. Insȣла Mopea 'ші-a лȣatȣ̆ нȣмipea eĭ de ла dȣziĭ чeĭ мȣлцĭ че kpeskȣ̆ akoло ші kape în лimba лati-нъ se нȣмеште Morus.

☞ Sȣбtȣ̆-însemnatȣлȣ̆ дъ în kȣпoштinцa tȣtȣpopȣ̆ amatopiлорȣ̆ че вopȣ̆ boi a asista ла лekціȣніле sa-ле gpatisȣ̆ че ape sъ tpateze despre Psychologie ші Esthetique: doȣъ pamȣpĭ foapte intepesante din phi-losophia пpaktikъ. Aчestȣ̆ kȣpsȣ̆ ва începe de Дȣ-mineka biitoape ла 18 Noembpie de ла 10—11 ope de dimineaцъ ші ва ȣрma pегȣлatȣ̆ în toate Дȣмi-неchiле пînъ ла пpimъвapa biitoape.

I. Бараш.

Tinoгpaфia naціoнaлъ a лȣĭ Iosеф Pomanoв ші Komп.